ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 12 Issue 5, October 2020

DOI Number: 10.9737/hist.2020.938

Araştırma Makalesi

Makalenin Geliş Tarihi: 11.06.2020 Kabul Tarihi: 14.09.2020

Atıf Künyesi: Kezban Acar - Şehriban Aksoy, "II. Meşrutiyet Dönemi İzmir Mizah Dergilerinde İzmir Belediye Hizmetleri ve Sorunları", *History Studies*, 12/5, Ekim 2020, s. 2695-2709.

II. Meşrutiyet Dönemi İzmir Mizah Dergilerinde İzmir Belediye Hizmetleri ve Sorunları*

Municipal Services and Problems in Izmir in the Years of Second Constitutional Era as Reflected in Comic Papers of Izmir

Prof. Dr. Kezban Acar - Şehriban Aksoy

ORCID No: 0000-0003-4702-9778 / 0000-0002-0206-1507

Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Öz

II. Meşrutiyet dönemi İzmir üzerine ülkemizde birçok çalışma bulunmaktadır. Bir kısmı genel olarak her yönüyle İzmir'i ele alırken, bir kısmı özel olarak İzmir'de salgın hastalıklar, doğal afetler ve eğitim-kültür-sanat konularını ele almıştır. Ayrıca o dönemdeki İzmir'in siyasi, sosyal, ekonomik tarihine yönelik çalışmalar da mevcuttur. Bunun yanı sıra İzmir'deki basınla ilgili çalışmalar da yer almakta ve hatta o dönemde İzmir'de çıkan mizah dergileri hakkında teknik bilgiler sunan veya bu dönemdeki Türk karikatürünü inceleyen bazı önemli çalışmalar da bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalardan hiç birisi özelde İzmir mizah dergilerinde İzmir belediye hizmetleri ve sorunlarını incelemez.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde İzmir'de çıkan mizah dergilerinde, aydınlatma, ulaşım, temizlik, asayiş gibi önemli belediye hizmetleri ve belediye ile ilgili sorunlar da ele alınmıştır. Meşrutiyet Dönemi'nde İzmir'de yayımlanan mizah dergilerini esas alan bu çalışma, yukarıda bahsi geçen beledi sorunların söz konusu bu mizah dergilerine yansımalarını analiz etmeyi ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: II. Meşrutiyet, İzmir, mizah dergileri, belediye hizmetleri, belediye sorunları

Abstract

There have been many studies on Izmir during the Second Constitutional Era (1908-1918). While some of these studies deal with Izmir in general, some others specifically deal with epidemics, natural disasters, education, culture and arts in Izmir. Also there are some articles and books on political, economic and social life in Izmir during the same period. Finally, there are some important works on press and publications in Izmir. However, despite their

* Bu makale, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde, Şehriban Aksoy tarafından yazılan, danışmanlığını Kezban Acar Kaplan'ın yaptığı Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir.

II. Meşrutiyet Dönemi İzmir Mizah Dergilerinde İzmir Belediye Hizmetleri ve Sorunları

contribution to a better understanding of life in İzmir during the Second Constitutional Era, none of these studies specifically deal with municipal services and problems such as lighting, transportation, cleaning and security. Based on comic journals/papers published in İzmir, this article aims to demonstrate and analyze how comic journals of İzmir presented those issues mentioned above and what language they used while presenting them.

Keywords: Second Constitutional Era, İzmir, comic journals, municipal services and problems.

Giriş

İzmir 17. yüzyıldan itibaren bir uluslararası ithalat ve ihracat şehri idi. 1688'deki büyük deprem ve sonrasında görülen büyük yangında Türk mahallelerinin neredeyse tamamı yok olmuşsa da, müteakip yıllarda İzmir toparlanmayı başarmıştır. Bu anlamda özellikle 19. yüzyıl önemlidir.¹

19. yüzyılın getirdiği kapitalist düzen Osmanlı Devleti'ni de etkisi altına almış, İzmir de Avrupa'ya açılan en önemli liman, ticaret ve kültür özellikleriyle İstanbul'dan sonra ikinci önemli şehir olmuştur. Etnik nüfusuyla dikkat çeken İzmir, aynı zamanda çok uluslu bir şehir görünümünü kazanmıştır. İthalat ve ihracatta ecnebler ve gayri Müslimler öne çıkarken, Türkler sadece perakende kısmında aktif olabilmişler; sonuç itibarıyla İzmir'de ticari hayata Rum, Ermeni ve Yahudi esnaf damga vurmuştur. Ancak yerli gayr-i Müslim tüccarlara ve esnafa ve bunların ekonomideki baskın rolüne rağmen, bu dönemde havagazı, rıhtım, demiryolu, okul, hastane gibi alanlardaki yatırımların çoğu yabancı sermayeyle gerçekleştirilmiştir. Bunlar dışında örneğin İngilizler halı ticaretini denetimlerine almışlardır. Ayrıca buharla çalışan bir kâğıt fabrikası kurulmuştur. Başlangıçta bu fabrika ülke ihtiyacını karşılayacak derecede üretim yapmış ancak teknolojik yenilenme olmayınca 10-15 yıldan sonra kapanmıştır.²

Ayrıca bu dönemde İzmir'de, ticaret hacmi gittikçe büyüyen ve hinterlanda sahip bir il olarak nakliye sorunu baş göstermiştir. Bu sorunun çözümü için rıhtım inşası ve demiryollarının döşenmesi yoluna gidilmiştir.³

II. Meşrutiyet döneminde İzmir'de yayımlanan mizah dergileri II. Meşrutiyetin siyasi sosyal ekonomik yansımalarını yalnızca genelde değil, özelde de ele almış, İzmir'in siyasi, sosyal, ekonomik durumunun yanı sıra beledi sorunlarına da ayna tutmuştur. Türkiye'de bu konu ile ilgili çalışmalar incelendiğinde ilk başvuru eserleri olarak, Ö. Faruk Huyugüzel'e ait, söz konusu mizah dergileri hakkında önemli teknik bilgiler sunan, *1928'e Kadar İzmir'de Çıkmış Türkçe Kitap ve Süreli Yayınlar Kataloğu* ve Turgut Çeviker'in *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü Meşrutiyet Dönemi (1908-1918)* başlıklı kitaplar önemlidir.⁴ Ayrıca, Selahattin Öztürk, Abdurrahman M. Hacıismailoğlu ve Muhammed Hızarcı tarafından hazırlanan, *Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Kataloğu Süreli Yayınlar* bu makalede ele alınan dergiler hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir.⁵

¹ Zeki Arıkan, *İzmir Basın Tarihi (1868-1938)*, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir 2006, s. 13.

² Arıkan, age, s. 13.

³ Said Olgun, "Mahmut Muhtar Paşa'nın Aydın Valiliği (1909-1910)", *Tarih Okulu Dergisi TOD*, 8 (XXI), 2015, s. 228-229.

⁴ Ö. Faruk Huyugüzel, *1928'e Kadar İzmir'de Çıkmış Türkçe Kitap ve Süreli Yayınlar Kataloğu*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1996; Turgut Çeviker, *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü Meşrutiyet Dönemi 1908-1918*, birinci basım, Adam Yayınları, İstanbul 1988.

⁵ Selahattin Öztürk, Abdurrahman M. Hacıismailoğlu, Muhammed Hızarcı, *Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Kataloğu: Süreli Yayınlar*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Turizm Daire Başkanlığı Kültür Müdürlüğü, İstanbul 2006.

II. Meşrutiyet Dönemi Mizah Dergileri hakkında kısa teknik ve genel bilgiler veren ve çalışmamızda yol gösteren bu önemli eserler dışında, spesifik olarak II. Meşrutiyet Dönemi İzmir’de yayımlanan mizah dergilerini ele alan iki önemli makale bulunmaktadır. Bunlardan ilki Şerife Çağın tarafından, 2010 yılında kaleme alınan, “II. Meşrutiyet Döneminde İzmir’de Çıkmış Olan Mizah Gazeteleri-Edep Yahu” başlıklı makaledir. Çalışma, İzmir’de çıkan mizah dergileriyle ilgili olup, meseleye *Edep Yahu* isimli derginin dönemi nasıl ele aldığı açısından bakmaktadır. Çalışma, İzmir’de basılan mizah dergileri hakkında nitelik ve nicelik bakımından bilgi sunması, *Edep Yahu* dergisinin içeriği ve bu derginin dönemin gelişmelerini ve İzmir’de olup bitenleri nasıl eleştirdiği hakkında kısa kesitler vermesi açısından önemlidir. İkincisi ise Murat Yılmaz tarafından 2018 yılında kaleme alınan “II. Meşrutiyet Devri İzmir Basınında Mizah: Kukuruk ve Neşter Örneği” başlıklı bir çalışmadır. Makale, *Kukuruk* ve *Neşter* adlı mizah dergileri hakkında içerik bakımından geniş bilgiler sunmaktadır. Bu önemli katkılarına rağmen, iki çalışma da, sadece belirli dergileri ele almakta ve diğerlerini dışarıda bırakmaktadır.⁶

Makalemizde ele aldığımız dergiler, göçlerle birlikte artan ekonomik sorunlar sonucunda, evlerin ve mezarlıkların yıkılması, ulaşım, temizlik, aydınlatma, eşkıyalık, asayiş gibi konulara yer vermişlerdir. Ayrıca söz konusu dergilerde az da olsa hastalıklardan bahsedilmiştir. Örneğin; *Neşter*, verem ve vebanın kötü hastalıklar olduğuna vurgu yapmıştır. *Zeybek* ise frengi hastalığı ve bu hastalık karşısında insanların çaresizliğini konu edinmiştir.

Edep Yahu, *Zeybek*, *Kukuruk*, *Tokmak*, *İbiş*, *İğne*, adlı mizah dergilerini temel alan bu makale, II. Meşrutiyet Dönemi’ndeki İzmir’in belediye hizmetlerini ve İzmir halkının yaşadığı belediyelik sorunların söz konusu dergilere nasıl yansındığını göstermeyi ve analiz etmeyi amaçlamaktadır.

1. Belediye Hizmetleri (Aydınlatma, Ulaşım, Temizlik vs.) ve Sorunlarına Dair Değerlendirmeler

Siyasi, sosyal, ekonomik alanda önemli gelişmelerin görüldüğü II. Meşrutiyet Dönemi belediyecilik alanında da kendini göstermiş, bununla birlikte İzmir halkının söz konusu dönemde yakındığı birçok beledi sorun vuku bulmuş ve bu beledi sorunlar da ele aldığımız mizah dergilerinde yerini almıştır.

İzmir’deki beledi sorunlar bağlamında, II. Meşrutiyet döneminin mizah dergilerinde yer alan ilk konu, aydınlanma ve aydınlatmadır. Konuyu dillendiren ise *Tokmak* dergisidir. Dergi, 2 Temmuz 1326, 8 Recep 1328, (15 Temmuz 1910) tarihli 15. sayısında yayımladığı bir yazıda, belediyenin görevini eksik yaptığından şikâyet etmiştir. Yazıya göre, asansör binasının bulunduğu yerden (Karataş) Karantina mevkiine (bugün Konak ilçesine bağlı bir semt) kadar olan mıntıkada, fakir halk, sokak lambalarının eksikliği yüzünden karanlık gecelerde sıkıntı çekmektedir. Aynı halk, belediye yöneticilerinin kalabalık ve fakir sokaklara hizmet etmek yerine, daha hatırlı kişilerin yaşadığı, köşklerin bulunduğu mahallelere hizmet verildiğinden dert yanmaktadır:

İstibdat devrinde emsali görülmemiş şekilde para biriktirip zengin olan ve güya devletin mutlak sahibi gibi tavır takınan meşhur yazı işleri müdürü Ahmet Rifat Bey’in köşkü ve akar olarak yaptırdığı binaların çevresine, bayındırlık hizmetleri olan şose yollar, hava gazı tesisleri ve sokak lambaları dikilmesi gibi belediyenin gösterdiği cömertliğin (!) onda birini daha kalabalık binaların olduğu garip semtlerden esirgediklerine şahit olduk.⁷

⁶ Şerife Çağın, “II. Meşrutiyet Döneminde İzmir’de Çıkmış Olan Mizah Gazeteleri-Edep Yahu,” *TÜBAR*, (XXVIII), 2018, 117-144; Murat Yılmaz, “II. Meşrutiyet Devri İzmir Basınında Mizah: Kukuruk ve Neşter Örneği,” *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 33 (2), 2018, 545-573.

⁷ *Tokmak*, Sayı: 15, 1910.

II. Meşrutiyet Dönemi İzmir Mizah Dergilerinde İzmir Belediye Hizmetleri ve Sorunları

Yazı, bu satırlarla hem belediyenin hizmet konusunda semtlere göre ayrımcılık yaptığını vurgulamakta hem de bu ayrıcalıktan istifade edenlerden biri olan Yazı İşleri Müdürü Ahmet Rıfat Bey'i eleştirmektedir. Burada adı geçen Ahmet Rıfat Paşa hakkında bir bilgiye ulaşılamadığı için eleştirilerin sebebi hakkında yorum yapamıyoruz.

Özelde aydınlatma genelde beledi sorunlara değinen bir başka dergi de *Zeybek* idi. Konuya, 13 Kânunuevvel 1334 (13 Aralık 1918) tarihli 4. sayısında yer verdiği büyük bir karikatürde (Resim 1) değinmiştir. Söz konusu karikatürün üstünde Türkçe ve Rumca bir yazı vardır. Türkçe yazıda, “İzmir’in beş vakti: Sabah: afet, öğle: susuzluk, ikindi: belediyesizlik, akşam: mihnet, gece: fenersizlik.”⁸

Burada bahsi geçen ifadeler, o dönemde İzmir’in sadece aydınlatma sorunuyla karşı karşıya kalmadığını; aynı zamanda su sıkıntısı da çektiğine işaret eder. Ayrıca 1908 yılına ait bir önceki örnekle, 1918’deki bu örneği birlikte ele alırsak, aradan geçen 10 yıla rağmen, Meşrutiyet döneminde aydınlatma meselesinin hala çözülmemiş olduğunu söyleyebiliriz.

Resim 1: İzmir’in Beş Vakti

Kaynak: *Zeybek*, Sayı: 4, 13 Kânunuevvel 1334 (13 Aralık 1918).

Ulaşımındaki aksaklıklar, dergilerde ele alınan bir diğer sorundu. Bu bağlamda özellikle bitmek bilmeyen, ulaşımı aksatan ve İzmir halkına sıkıntı veren yol çalışmaları öne çıkmıştır.

Konuyla ilgili olarak, *Edep Yahu* 24 Zilkade 1326-5 Kânunuevvel 1324 (18 Aralık 1908) tarihli 10. sayısında, Çorakkapısı Kavağı (Bugün Basmane’ye karşılık geliyor) ile Kasaba (bugünkü Turgutlu) Şimendifer istasyonu (Basmane-Turgutlu tren yolu) arasındaki yolun bozukluğundan bahsetmiştir.⁹

İbiş ise 22 Kânunusani 1324-13 Muharrem 1327(4 Şubat 1909) tarihli 11. sayısında “Muhavere” başlıklı yazısında, İzmir yolunun bataktaneden farksız olduğuna ve geçilemeyecek

⁸ *Zeybek*, Sayı: 4, 1918.

⁹ *Edep Yahu*, Sayı: 10, 1908.

kadar kötü durumda olduğuna dikkat çekmiştir. Ayrıca, yetkililerce verilen hiçbir sözün tutulmadığını ve yolların imar edilmediğini belirtmiştir.¹⁰

Edep Yahu, 22 Muharrem 1327-31 Kânunusani 1324 (13 Şubat 1909) tarihli 18. sayısında ise İzmir-Urla yolunun inşasına değinmiş ve inşa masraflarının bir kısmının Çeşme, Urla ve Seferihisar halkından karşılanacağını bildirmiştir. Dergi bu yolun önceden de halkın parasıyla yapıldığını, toplanan paraların da yolsuzluğa gittiğini yazmış ve halk bunun hesabını soracaktır diye de eklemiştir.¹¹

Ulaşım ile ilgili olarak öne çıkan bir diğer konu da, İzmir'deki deniz ulaşımı ve bunu sağlayan vapur şirketleriyle ilgili sorunlardır. Konuya dair öne çıkartılan başlıca sorunlar, vapurların iyi işletilmemesi, sık sık arızalanması ve son olarak da bu şirketlerin işletmesinin yabancılara verilmesidir.

Bu meseleyle alakalı ilk örneklerden birisine yer veren *Kukuruk* dergisi, 5 Eylül 1908 tarihli 2. sayısında, sorunu Süreyya ve Mecidiye Vapuru üzerinden (Resim 2) ele almıştır:

Resim 2: Gemiler

Kaynak: *Kukuruk*, Sayı: 2, 5 Eylül 1908.

Karikatürün altındaki yazı:

-“Süreyya” vapurunu niye çeke çeke götürüyorlar?

-Kendisi gidemiyor da!

-Ha! “Mecidiye” vapurunun geleceğini iştmiş olmalı ki gitmek istemiyor. O sebeple zorla götürüyorlar galiba!¹²

Karikatürde ve içindeki açıklayıcı yazılarda, Süreyya vapuru arızalanmış ve başka bir vapur tarafından çekilerek ilerlerken resmedilmiştir. Süreyya gemisi Balkan Harbi sırasında istifade edilen ve Şirket-i Hayriye’ye bağlı bir ticaret gemisidir.¹³

Karikatürde adı geçen Mecidiye Vapuru ise merkezi İstanbul olan ve Şirket-i Hayriye’den hemen önce kurulan Fevaid-i Osmaniye’ye bağlı bir vapurdur ve büyük bir gemi olma özelliği

¹⁰ *İbiş*, Sayı: 11, 1909.

¹¹ *Edep Yahu*, Sayı: 18, 1909

¹² *Kukuruk*, Sayı: 2, 1908.

¹³ Bülent Durgun, “Ülke savunmasında Deniz Yolu Ulaşımının Önemine Bir Örnek: Balkan Harbi’nde Osmanlı İmparatorluğu’nun Deniz Yolu Ulaştırması”, *Güvenlik Stratejileri*, 7(14), s. 152.

II. Meşrutiyet Dönemi İzmir Mizah Dergilerinde İzmir Belediye Hizmetleri ve Sorunları

ile bilinmektedir.¹⁴ Bu iki gemiden Süreyya vapuru, arızalı haliyle Şirket-i Hayriye'ye bir eleştiri iken, Mecidiye, yerli bir Osmanlı şirketine ait bir gemi olarak, milli olan iyidir görüşünü nitelemektedir.

Edep Yahu da Hamidiye Şirketini ve onun çatısı altında hizmet veren vapurları eleştiren bir dergidir. Konuyla ilgili olarak 5 Şevval 1326-18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908) tarihli 3. sayısında yer verdiği ve uyarılar da içeren uzun bir yazıda, maddeler halinde hem sorunlardan hem de bunlar karşısında alınması gereken tedbirlerden bahsetmiştir:

Hamidiye Şirketi Vapurları şayet Karşıyaka'ya sefere başlayacak olursa aşağıdaki hatırlatmalarımızı halkımız göz önüne almalıdır.

- 1.- Mutlaka hayat sigortasına yaptırmalı.
- 2.- Muntazam bir vasiyetname düzenlemeli.
- 3.- Sabahleyin kalkınca çoluk çocukla helalleşmeli.
- 4.- Akşam ailelerine kavuşunca çok şükür bugün de sağ kaldık diye düğün bayram etmeli.
- 5.- Kesendire Vapurunun -ah o afacanın- geleceğini araştırarak o gün vapurla değil şimendifer, araba, katık ile bunlar da bulunamazsa en sağlamı yaya olarak gidip gelmelidir.

15

Yazıda, mizahi bir yolla, Hamidiye Şirket Vapurları ile yapılacak yolculukların, gemilerin sorunlarından dolayı, korku dolu oldukları ve yolcuların can güvenliğinin olmadığı vurgulanmıştır.

Edep Yahu, deniz ulaşımındaki bu sorunların nedenleri konusunda açıkça bir neden belirtmemiştir ama kötü işletildiklerini ima etmiş ve bu bağlamda özellikle onların yabancı şirketlerin eline geçmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Konuyla ilgili olarak, 16 Recep 1327-21 Temmuz 1325 (3 Ağustos 1909) tarihli 41. sayısında yer verdiği, vapur şirketlerinde çalışanlardan birinin gönderdiği “Açık Mektup”ta, şirket Osmanlı Devleti’ne aitken yabancıların idaresine geçtiğinden ve bu durumun halkı rahatsız ettiğinden, şirketin el değiştirmesinden sonra, birçok Türk istifa etmiş ve ecnebilerin sayısı artmıştır. *Edep Yahu*’ya göre bu, endişe verici bir durumdur ve bunun önlenmesi için birlik beraberlik içinde hareket etmek gerekmektedir.¹⁶

Bu ifadelerden, derginin şirketlerin yabancıların eline geçmesine milli bir mesele olarak baktığı görülür. Bunda, vapurlarla ilgili sorunlar kadar, II. Meşrutiyet Dönemine damgasını vuran Türkçülük veya milliyetçilik akımının da etkisi olduğu söylenebilir. Burada bahsi geçen Hamidiye Şirketi, 1851 yılında kent içi ulaşım açısından ilk düzenli örnek ve aynı zamanda ilk Osmanlı anonim şirkettir. Merkezi İzmir olan şirket, şehirdeki karayollarının ulaşımındaki yetersizliği sonucu oluşmuştur. Şirketin imtiyaz hakları, Müslüman-Türk olması sebebiyle Hayati Yahya Efendi’ye verilmiştir.¹⁷

Ancak daha sonra ortaya çıkan bazı gelişmeler yüzünden şirket el değiştirerek Belçika’dan birinin sahipliğine geçmiştir. 30 Eylül 1908’de, Hamidiye şirketlerine bağlı İstanbul vapuru ve Kesendire vapurunun çarpışması sonucu İstanbul vapuru batmış, çoğunluğu Rum olan ve içinde az da olsa Türklerin de olduğu 63 kişi boğulmuştur. Bu olay Hamidiye şirketine yönelik olumsuz

¹⁴ Tanju Demir, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Deniz Posta Taşımacılığı ve Vapur Kumpanyaları”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, 17(17), 2005, s. 3.

¹⁵ *Edep yahu*, Sayı: 3, 1908.

¹⁶ *Edep Yahu*, Sayı: 41, 1909.

¹⁷ Sadık Kurt “İzmir Hamidiye Vapur Şirketi”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 1(1), 1991, s. 71-75.

tepkilere neden olmuştur. Buna tepki olarak İzmir’de Karşıyaka iskelesi yakılmıştır ve vapurların işleyememesi şirketi ekonomik zarara uğratmıştır. Bunun üzerine Belçikalılar şirkete 10 bin Osmanlı lirası borç vermiş ve şirket 1895’den sonra İzmir’deki etkinliğini artıran Belçikalıların eline geçmiştir.¹⁸

Edep Yahu, Hamidiye Şirketi ve vapur ulaşımıyla ilgili olumsuz eleştirilerini 23 Recep 1327-28 Temmuz 1325 (10 Ağustos 1909) 42. sayısında, muhavere başlığı altında yinelemiştir. Buna göre, Osmanlı’ya bağlı Hacı Davut Vapurunda ecnebi mürettebattan biri Osmanlı yolcusuna kötü davranışta bulunmuştur. Bu halkı rahatsız eden bir durum haline gelmiştir ve herkes buna benzer durumların yaşandığından dert yanmaktadır. Çok şikâyet edilen bu durum *İttihat* ve *Köylü* gazetelerine de konu olmuştur.¹⁹

Edep Yahu 15 Şaban 1327-18 Ağustos 1325 (1 Eylül 1909) tarihli 45. sayısında ise muhavere başlıklı yazısında, ulaşım ile ilgili olarak okurlardan gelen şikâyet mektuplarına yer vermiştir. Mektuplarda halk, Hacı Davut Vapur Şirketi ile ilgili şikâyetlerini ve rahatsızlıklarını dile getirmiştir. En önemli şikâyet konusu vapur ücretlerine dairdir. Halk bu vapurlarda gidiş geliş için önceleri az bir miktar öderken, şimdi daha fazla ücret ödemektedir ve bu durumun düzeltilmesini istemektedir. *Edep Yahu*, halkın sesi olarak, ilgili mercilere bu konuda bir şeyler yapılması için çağrıda bulunmuştur. Halkın vapur şirketleri ile ilgili sıkıntıları bununla da kalmamaktadır. Yine aynı sayıda, Hikmet adlı vapurun İzmir limanından Karşıyaka’ya geçerken yan yattığından, halkın korku içinde kaldığından ve vapurlarla yapılan yolculuklarda can güvenliğinin olmadığından bahsetmiştir.²⁰

Zeybek dergisinin, Aralık 1908 tarihli bir sayısında yer alan bir ilandan anlaşıldığı kadarıyla, Hamidiye Şirketi vapurlarıyla ilgili bir diğer sorun da İzmir’deki bazı sefer saatlerinin değiştirilmesiydi. Derginin, 13 Kânunuevvel 1334 (13 Aralık 1918) tarihli 4. sayısında yer alan bu ilan şu şekildedir: “*Körfez şirket vapurlarının Karşıyaka’ya akşamdan son seferi saat sekizde icra olunmakta iken yavaş yavaş altı buçuğa indirildi. Vapurun bu kadar erken hareket etmesine karşı şikâyetler edilmekte olduğundan bunun önceden olduğu gibi yedi buçuğa çevrilmesi rica olunuyor.*”²¹

İlana göre vapur saatlerindeki değişiklik halkın canını sıkımsı ve işini zorlaştırmıştır ve dergi de halk adına bu değişikliğin son bulmasını ve eski usule dönülmesini talep etmektedir.

Kara yolu, demiryolu ve deniz ulaşımı ve bunları sağlayan kurum ve şirketlerle ilgili sorunlar dışında, İzmir’deki çöp ve temizlik meselesi de dergilerin temas ettiği konulardan biri olmuştur. Konu, hem belediye hizmetleri hem de onun eksikliğinin şehrin görüntüsüne verdiği zarar bağlamında ele alınmıştır. Kötü kokular, pis sular, çöpler gibi İzmirliilerin yakındığı ve çözüm aradığı meseleleri özellikle *Edep Yahu* ve *Neşter* eleştirmiştir.

Edep Yahu 27 Safer 1327-7 Mart 1325 (20 Mart 1909) tarihli 23. sayısında “Ne Var Ne Yok” başlıklı yazıda belediyenin pek icraatı olmadığından bahsetmiştir. Yazıya göre İzmir halkı Kordon’daki çöplerden ve belediyeden şikâyet etmektedir.²²

Edep Yahu, 19 Rebiyülevvel 1327-28 Mart 1325 (10 Nisan 1909) tarihli 26. sayısında ise belediye hizmetlerinin temizlik vs. konusundaki yetersizliğinin İzmir’in görüntüsüne kötü etkisine yer vermiştir:

¹⁸ Kurt, agm, s. 98-103.

¹⁹ *Edep Yahu*, Sayı: 42, 1909.

²⁰ *Edep Yahu*, Sayı: 45, 1909.

²¹ *Zeybek*, Sayı: 4, 1918.

²² *Edep Yahu*, Sayı: 23, 1909.

II. Meşrutiyet Dönemi İzmir Mizah Dergilerinde İzmir Belediye Hizmetleri ve Sorunları

Âsâr-ı Atîkadan Ma'dûddur

Çorakkapısı'ndaki ulu ve uyuz çınar

Hora Sokağı'ndaki yıkık minare

Maltızlar'daki karakol

Hastane önünde kâin hapishane-i umûmi

Baş oturak'taki pis sebil

İzmir'in vech-i dilârâsında çehre-i Yâveri andıran

Siyah bir ben gibi mer'î olan Yahudi Mezarlığı

Ali Paşa meydanının murdarlığı. ²³

Şiirde İzmir'de Çorak kapısı, Hora sokağı, Maltızlar, Baş oturak ve Ali Paşa Meydanı anlatılmaktadır. İzmir'in bakımsız ve pis oluşundan duyulan şikâyet dile getirilmektedir. Yahudi Mezarlığı ile yüzdeki ben arasında benzerlik kurmuş ve Yahudi mezarlığının İzmir'in güzel yüzünde bir ben gibi durduğunu, İzmir'in güzelliğine leke düşürdüğünü vurgulamıştır. ²⁴

Bu dönemde Yahudi Mezarlığı Bornova'dadır. Bornova, havası, suyu, verimli topraklarıyla Yahudilerin en çok yerleştiği yerlerden birisidir. Buradaki mezarlık, 1880 yılında Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olan Alexander Sidi tarafından inşa edilmiş ve Yahudilerin hizmetine sunulmuştur. ²⁵

O döneme ait kaynaklarda Yahudi mezarlığının bu özelliği dışında, İzmir'in güzel yüzünde bir ben gibi durmasına neden olabilecek, olumsuz bir özelliğine dair hiçbir atıf ya da bilgi bulunmamaktadır.

İbiş de, 27 Teşrinisani 1324-16 Zilkade 1326(10 Aralık 1908) tarihli 4. sayısında "Sual-El Cevap" başlıklı bir yazıda belediye hizmetlerinin eksik ve kötü oluşuna vurgu yapmıştır. Yazıya göre Gürhane Sokağı (Bugünkü Narlıdere'de Gürhan Sokak bulunmaktadır ancak söz konusu Gürhane Sokağı'nın bu sokak olduğuna dair kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır) su içindedir ve belediye konuya kayıtsız kalmaktadır. Neden kayıtsız kaldığına yönelik soruya ise mizahi bir biçimde, "gidenler beline kadar çamura batsın da, aklı başına gelip bir daha gitmesin" denilmekte ve sokağın çok kötü olduğuna dikkat çekilmektedir. Dergiye göre, sokak o kadar sulu ve çamurludur ki sokakta kayıkla bile gezmek mümkündür. ²⁶

Edep Yahu ise 3 Zilhicce 1326-14 Kânunuevvel 1324 (27 Aralık 1908) tarihli 11. sayısında, İkiçeşmelik'teki yol bozukluğundan, yolun çamur ve su içinde olduğundan bahseder. Yazıya göre o sokağı geçebilene çok büyük bir iş başarmış gözüyle bakılmaktadır. Ayrıca Mısırlı caddesinde fenerler yanmamakta, sokaklarda karanlık sebebiyle insanlar birbirine çarpılmaktadır. Dergi biraz da abartılı ve mizahi bir biçimde dile getirdiği bu sorunlarla, belediyenin işini layıkıyla yapmadığını da ima eder. ²⁷

Neşter de, 13 Haziran 1325 (26 Haziran 1909) tarihli 6. sayısında İzmir'in belediye hizmetlerinin yetersizliği yüzünden ortaya çıkan kötü resme dikkat çekmiştir. Balonlarla semada dolaşan birinin ağzından önce İzmir'in aslında çok güzel, manzarası hoş bir şehir olduğunu vurgulamış; sonra da aynı kişinin ağzından bu hoş görüntüsünün, çok dar ve pis sokakları ve

²³ *Edep Yahu*, Sayı: 26, 1909.

²⁴ *Edep Yahu*, Sayı: 26, 1909.

²⁵ Siren Bora, "İzmir Bornova Yahudi Mezarlığı", *İzmir Araştırmaları Dergisi*, (2): 39-83, 2015, s. 44-48.

²⁶ *İbiş*, Sayı: 4, 1908.

²⁷ *Edep Yahu*, Sayı: 11, 1908.

rahatsız edici kötü kokular yüzünden bozulduğunu, bu kötü görüntünün bir sebebinin de Halkapınar'daki bataklıkla hala kurutulmamış olması olduğunu belirtmiştir.

Ulaşımındaki aksaklıklar ve sorunlar ve çevre temizliği ile ilgili sorunlar dışında, bazı dergiler, bozuk ekmek, kirli su gibi sorunlara da değinmişler ve bunların halkın sağlığı üzerinde yarattığı olumsuz etkilere dikkat çekmişlerdir. Örneğin *Edep Yahu*, 16 Recep 1327-21 Temmuz 1325 (3 Ağustos 1909) tarihli 41. sayısında yer verdiği uzun bir yazıda bu iki konuya birden değinmiştir:

Konuşma

- *Birader! Dikkat ediyor musun? Ortalıkta bir mide hastalığı var. Herkes mideden şikâyet ediyor. Acaba aşılama kayasuyu diyerek içtiğimiz buzlu sularla midelerimizi üşütüyor muyuz nedir?*
- *Yok, canım sende! Yılın en sıcak günlerinde içilen soğuk sudan zarar gelir mi?*
- *Peki, ama bu mide şikâyetleri neden? Neden kaynaklanıyor?*
- *Neden olacak, ekmeklerden.*
- *Ekmeklerden mi?*
- *Evet, hiç şüphe etme ki ekmeklerden. Zira belediye ekmeği fırınlarda terazi ile sattırmaya başlayalı fırıncılar hamur çıkarmaya başladılar. Tartıdan çalamadıkları miktarı ekmeği hamur olarak yani pişirmeden çıkarıyorlar. Dikkat etmiyor musun mide daima yemekten yarım saat sonra ağrımaya başlıyor. Artık o hamur eriyip hazmedilinceye kadar rahatsızlık devam ediyor.*
- *Şu halde bunun çaresine bakmak lazım değil mi? Belediye çavuşları bunları kontrol etmiyorlar mı?*
- *Her ne kadar ediyorlarsa da her fırındaki ekmekleri birer birer kontrol etmek için mevcut olan belediye çavuşlarının adedini çoğaltmak lazım değil mi ya! Esasen sayısı az olan belediye çavuşları fırındaki ekmeklere mi baksınlar yoksa çevre temizliğine, yapılara, arabalara, manavlara, kasaplara ve sokak satıcılarına mı baksınlar? Şimdiki durumda şikâyete hakkın yok. Çavuşların adedi çoğalır da yine kontrol etmezlerse o vakit kıyameti koparmaya hakkın olur. Hem bu mide rahatsızlıkları yalnız ekmeklerin pişmemiş olmasından ileri gelmiyor. Osman Ağa ve Vezir sularının pisliğinden de ileri geliyor.*
- *Sularda ne var ki mideyi bozsun?*
- *Ne olacak! Bu suların lağımın içinden geçen künkleriyle membalarını bir kere görseydin bu pis suları içenlerin tifodan ölmediğine hayret ederdin.*
- *Pekâlâ, haydi fırınlardaki ekmeklere belediye baksın. Ya bu suların yollarıyla membalarına kim bakacak?*
- *Kim bakacak ne demek! Evkaf Dairesinin vazifesi ne? Yoksa eskisi gibi hala bir varlık gösteremeyecek mi?*

*İş Evkaf Dairesine kalırsa işimiz zor.*²⁸

Yazıda, belediyenin hem fırıncıların yaptığı ekmeği kontrol etmediği, hem de içme suyuna lağımın karışarak, tifo gibi hastalıklara sebebiyet verilebileceği belirtilmiştir. Bilindiği üzere, Osmanlı'da fırıncıların yaptığı ekmeğin kontrolü belediyenin sorumluluklarından biriydi. Osmanlı Devleti'nde, ekmek ve fırın denetimi, fırınların temizliği, bakımı, ekmeklere uygulanan narh gibi belediyelik işlerden sorumlu kişi kadı idi. Ancak kadılar, II. Mahmut döneminden itibaren işlevini yitirmeye başlamışlar ve onların yerini 1850'lerden itibaren belediye teşkilatı almıştır. Şehrin altyapı ve imar işleri temizlik, lağım inşa etmek, yol ve kaldırım yapımı gibi işlerden sorumlu olan modern belediyelerin hizmet alanı iktisadi sosyal ve fiziki koşulları düzenlemek ve iyileştirmek yönündeki faaliyetler idi. Belediyeler ayrıca lokanta, tiyatro gibi halka açık yerlerin denetimi, esnafın teftişi, sağlığa aykırı maddelerin satışını yasaklamak,

²⁸ *Edep Yahu*, Sayı: 41, 1909.

II. Meşrutiyet Dönemi İzmir Mizah Dergilerinde İzmir Belediye Hizmetleri ve Sorunları

ölçüleri ayarlamak, ekmeğe narh koymak ve fiyatlardaki ölçüsüzlüğü gidermek, pazar yerleri tashihi ve mezbaha inşası gibi düzenleyici roller üstlenmişlerdir.²⁹

Yukarıdaki yazıda, İzmir belediyesinin bu görevlerin önemli bir kısmını hakkıyla yerine getirmediği ileri sürülmüştür.

Ayrıca, yazıda bahsi geçen tifo 19. ve 20. Yüzyılda Osmanlı'da görülen en yaygın hastalıklardan biriydi ve hastalığın temel sebebi, içine lağım suları karışan pis su kaynaklarıydı. Ancak yazıda hiç sözü edilmemesine rağmen, Osmanlı topraklarında yaşanan savaşlar ve göçler sonucunda kitlelerin hareketliliği de, veba, kolera, tifo, sıtma ve dizanteri gibi bulaşıcı hastalıkların hızla yayılmasına neden olmuştur. Osmanlı Devleti, bu hastalıklara tedbir alma konusunda çaresiz kalmıştır. En belirgin tedbirler sağlıklı kişiyi hasta kişilerden uzaklaştırmak yönünde olmuştur. Bunun için de karantina uygulaması başlatılmıştır. Karantina, çiçek, tifo, kolera, veba gibi bulaşıcı hastalıklar geçiren kişilerin belli bir şehir veya ülkeye girmeden geçirdiği tecrit süresi ve uygulanan önlemlerin tümünü içine almaktadır. Karantina adlı mekânlarda hasta kişilere tedavi uygulanmış ve kıyafetleri dahi dezenfekte edilmiş ve böylece bulaşıcı olan bu hastalıklara karşı önlem alınmıştır.³⁰

Asayiş meselesi de dergilerde ele alınan bir diğer konu idi. Bilindiği gibi savaşlar sonunda gelen göçler asayişin bozulmasında etkili olmuştur. Ayrıca hürriyet kavramının yanlış anlaşılması ve haklara saygının gösterilmemesi de asayiş sorununa etki eden nedenler arasındadır.

Edep Yahu, 3 Zilhicce 1326-14 Kanunuevvel 1324 (27 Aralık 1908) tarihli 11. sayısında İzmir'in mahallelerindeki asayiş sorunundan yakını. Sokaklarda hırsızlığın ve çatışmaların arttığını, kimsede huzurun kalmadığını belirtir ve zabitanın bu duruma hemen çare bulması gerektiğinin altını çizer.³¹

Edep Yahu, 13 Safer 1327-21 Şubat 1324 (6 Mart 1909) tarihli 21. sayısında da, "Zabıtasızlığın Tesiri" başlığı altında yayınladığı yazıda yine sokaklarda güvenlik sorunu yaşandığını dile getirmiştir. Bu durumu mizahi bir üslupla ele aldığı yazısına göre, zabıta dikkatsiz ve neredeyse yok gibidir. Hürriyet yanlış anlaşılmış ve sokaklarda bin bir türlü olay görülmektedir. Sabahı sağ salim gören şanslıdır çünkü sokaklarda olaylar hiç bitmemektedir. İnsanlar korku içindedirler; sokaklardaki bu güvensizlik ortamı insanların rüyalarına bile girmekte ve rahat bir uyku uyumalarını engellemektedir.³²

İğne de, 26 Mart 1326-27 Rebiülevvel 1328 (8 Nisan 1910) tarihli 9. sayısında asayiş meselesine farklı bir açıdan yaklaşmış ve sokaklarda başıboş ve neredeyse sürü halinde gezen köpeklerin insanlara ve esnafa verdiği zarar ve korkudan bahsetmiştir. Ayrıca, zabıtalardan bu konu ile ilgili bir önlem almaları gerektiğini belirtmiştir.³³

İzmir'deki asayiş sorununun bir diğer müsebbibi ve aynı zamanda göstergesi de eşkıyalık, dağa çıkan efeler ve zeybeklerdir. Aslında, zeybekler Osmanlı toplumunda önemli bir yere sahiptiler. Osmanlı belgelerinde zeybekler cesur, yiğit, haksızlıklara karşı duran hak ve adalet duygusu gelişmiş kimseler olarak kabul edilmişlerdir. Özellikle 19. yüzyılda savaşlarda

²⁹ Nurşen Gürboğa, "Osmanlı Taşrasında Belediye İdaresi: Alanya Belediyesi (1914-1915)," *ÇTTAD*, VII (16-17), 2008, s. 166-170.

³⁰ Müesser Özcan-Rahime Aydın Er-Oğuz Polatel, "XX Yüzyıl Başlarında İzmit'te Salgın Hastalıklarla Mücadelede Aşı Çalışmaları," *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, Kocaeli. (SS.955-969), 2014, s. 955-957.

³¹ *Edep Yahu*, Sayı: 11, 1908

³² *Edep Yahu*, Sayı: 21, 1909

³³ *İğne*, Sayı: 9, 1910

gösterdikleri başarılar ile Osmanlı Devleti'nin övgüsünü kazanmış ve madalyalar bile almışlardır. 20. Yüzyılda ise dağdan inerek savaşlarda önemli katkılar sağlamışlardır. Özellikle Kuva-yı Milliye'ye katılarak önemli başarılarla imza atmışlardır. Ancak zamanla Osmanlı Devleti'nin yerel yöneticilerinin haksız uygulamaları, devletin halkla ilişkilerinin zayıflaması, köylünün yaşam şekline ters yönetim politikası ve köylüye hor davranışlarda bulunulması, halkın zeybekleri korumasına ve sevmesine yol açmıştır. Böylece zeybekler halk için yerel yöneticilerin zorbalığa varan tavırlarına karşı bir kalkan görevi görmüş ve güven veren kimseler olmuştur.³⁴

Dönemin İzmir mizah dergileri, bir yandan özellikle asayiş sorunu bağlamında zeybekleri eleştirirken, bir yandan da onların savaşta kahramanlıklarına ve katkılarına dikkat çekmişlerdir.

İbiş, meseleyi, 23 Ramazan 1327-25 Eylül 1325 (8 Ekim 1908) tarihli 8. sayısında yer verdiği, "Mühim Bir Konferans" başlıklı yazısında ele almıştır. Yazıya göre, farklı millet ve şehirlerden katılan kişilerin bulunduğu söz konusu konferansta Çakırcalı Mehmet Efe hakkında konuşulmaktadır. Toplantıda bulunan herkes Çakırcalı ile ilgili şikâyetle bulunmakta ve Çakırcalı'nın herkesi dağa kaldırdığından yakınmaktadır. Ancak aynı kişiler, Çakırcalı hakkında atıp tutarken, Çakırcalı'yı nasıl yakalayabileceği konusunda cesurane laflar ederken, bir tıkırtı duyar duymaz, anında ve korku içinde toplantıyı terk etmişlerdir. Oysa tıkırtının sebebi, Çakırcalı değil, sadece bir kedidir. Bu mizahi hikâye ile dergi, halkın Çakırcalı'dan ne kadar korktuğuna dikkat çekmektedir.³⁵

Benzer şekilde, *Edep Yahu* da, 14 Zilkade 1327-14 Teşrinisani 1325 (27 Kasım 1909) tarihli 56. sayısında Çakırcalı hakkındaki bir konuşmaya yer verir. Konuşmaya göre Çakırcalı'nın asıp kestikleri saymakla bitmeyecek kadar çoktur. Kaçırmadık kaymakam, yıldırmadık mutasarrıf, tebdiline sebep olmadık vali ve takip kumandanı bırakmamıştır. Bunlardan sonra sıranın gazetecilere gelmesinden endişe duyulmaktadır. Ancak bu konuşmayı yapanlar, Çakırcalı Efe'den korktuklarından, "ite dalanmaktansa, çalıya dolanmak iyidir" mantığı ile hareket etmektedirler ve onun arkasından atıp tutsalar da yüzüne karşı hiçbir şey söyleyecek ya da ona karşı duracak cesarete sahip değildirler.³⁶

İbiş de 9 Zilkade 1326-20 Teşrinisani 1324(3 Aralık 1908) tarihli 3. sayısında "Allah İçin Okuyun" başlıklı yazıda, Çakırcalı ve onun gibi dağa çıkan eşkıyaların yaptıklarından dert yazar. Yazıda Ödemiş'te türeyen bu eşkıyaların meydana boş bulduklarından, zalimlikleri ile çok ocak söndürdüklerinden ve birçok can aldıklarından bahseder ve tüm bu hadiselerin eşkıyalara yönelik gerekli tedbirlerin alınmamasından kaynaklandığına vurgu yapar.³⁷

İbiş, 6 Muharrem 1326 -10 Kânunusani 1324 (23 Ocak 1909) tarihli 10. sayısında yine Çakırcalı Efe'yi eleştirmiştir. Dergi eleştirisini bu defa şu şiirle dile getirmiştir:

*Ah Çakıcı çıktı yine dağlara
Tecavüz ediyor tarlalara bağlara
Vah neler çekiyor o zavallı Ödemiş
Sakın oralara gitme sen Memiş
Of şimdi o sevgili Nazilli
Olmasın Çakıcı'nın menzili*

³⁴ Ercan Haytoğlu, "Aydın Kuva-yı Milliyesinde Efe ve Zeybekler", *BELGİ*, I (1), 2011, s. 52-53

³⁵ *İbiş*, Sayı: 8, 1908.

³⁶ *Edep Yahu*, Sayı: 56, 1909.

³⁷ *İbiş*, Sayı: 3, 1908)

II. Meşrutiyet Dönemi İzmir Mizah Dergilerinde İzmir Belediye Hizmetleri ve Sorunları

Adam aman kuzusu anasının kuzusu

*Defolacakmış Bergama'nın mevzusu.*³⁸

Şiir, Çakıcı Mehmet Efe'nin yine dağlara çıktığından, halka ve halkın malına verdiği zarardan yakınmakta ve özellikle Ödemiş halkının bu durum karşısındaki mağduriyetine dikkat çekmektedir. Ayrıca, Ödemiş'in başına gelen şeyin Nazilli'nin başına da gelmesinden duyduğu endişeyi dile getirmektedir.

II. Meşrutiyetin ilanından kısa bir süre *Edep Yahu*, 8 Şaban 1327-11 Ağustos 1325 (24 Ağustos 1909) tarihli 44. sayısında yer verdiği, "Sermuharririmizin Kasabadan Gönderdiği Mektup" başlıklı bir yazıda ise zeybeklerden şikâyet etmiştir. Yazıya göre zeybekler vahşi tavırlar sergilemekte, cinayetler işlemektedirler. Hükümet de, zabıta da bu konuda yeterince tedbir almamakta, hatta adeta eli kolu bağlı bir tutum sergilemektedir.³⁹

Vahşi tavırların nedenleri konusunda hiçbir ipucu vermeyen bu olumsuz eleştiri dışında, II. Meşrutiyet dönemi mizah dergilerinde zeybeklere veya efelere dair başka hiçbir olumsuz örnek yoktur. Aksine, özellikle I. Dünya Savaşı'nın sonuna doğru *Zeybek* dergisinde yer alan yazılarda, zeybeklerin hem bu son savaştaki hem de önceki savaşlardaki olumlu katkılarına ve kahramanlıklarına vurgu yapılmıştır.

Dergi, zeybeklerin II. Abdülhamit dönemindeki savaşlara, özellikle 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nda düzenli ordu birliklerine destek olarak, önemli katkılar yaptıklarını ancak hem bu katkılarının karşılığını alamadıklarından, hem de II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden bir fayda göremediklerinden, tekrar dağa çıktıklarını belirtmiştir.⁴⁰

Zeybek dergisi, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda yayımlanan, 2 Teşrinisani 1334 (22 Kasım 1918) tarihli 1. sayısında, Osmanlı Devleti'nin zeybeğe haksızlık ettiğine değinmiştir. Şiire göre zeybekler boş yere damda yatan, yanlış ve haksız eleştirilere maruz kalan bir kesimdir ve bu durum insafsızlıktır.⁴¹

Bu olumlu eleştirinin kaynağı, muhtemelen zeybeklerin savaş sırasında düşmana karşı sergilemiş olduğu mücadele ve kahramanlıklardır. Çünkü modern çalışmaların işaret ettiği üzere zeybekler, savaş sırasında siper usulü savaş tekniği ile cephelerde başarı kazanılmasında katkıda bulunmuşlardır. Ayrıca cesur ve atik yapılarıyla da olumlu katkılar sağlamışlardır. Nitekim *Zeybek*'in müteakip sayılarında yer verdiği bazı yazılar da bu tezi destekler niteliktedir.

Zeybek dergisi 22 Teşrinisani 1334 (22 Kasım 1918) tarihli aynı sayısında "Piyer Loti Hazretlerine" başlıklı yazıda, Piyer Loti'nin Çanakkale Muharebesi hakkında yazdığı bir esere atıfta bulunarak, bu eserde verilen bazı bilgilerin yanlış olduğunu belirtmiş ve bu yanlışlığı düzeltirken de zeybeklere değinmiştir. Söz konusu yazıya göre, I. Dünya Savaşı'nda, Piyer Loti'nin ileri sürdüğü gibi, siper usulünü Almanlar bulmamıştır. Esasen, Almanlar siper usulünü zeybeklerden öğrenmiş ve kendilerine mâl etmişlerdir. Yazıya göre Almanlar böcek devşirmek bahanesiyle Cunda ve Bozdağlara gelmişler ve zeybeklerden siper usulünü öğrenmişlerdir. Çünkü asırlardan beri sacayağı siper kurup, başlarına çalı sarıp seymenler, zaptiyeler ve kır serdarları ile harp edegelmekte olanlar, Aydın vilayeti zeybekleridir.⁴²

Görüldüğü üzere, dergi, zeybekleri her dönemde, cesur, atılgan ve savaşçı yanlarıyla savaşlarda katkılarda bulunan yerel kahramanlar olarak tanımlamıştır.

³⁸ *İbiş*, Sayı: 10, 1909.

³⁹ *Edep Yahu*, Sayı: 44, 1909.

⁴⁰ Ercan Uyanık-Ali Özçelik, "Zeybek Kültüründe Yüze Çıkma ve Kır Serdarlığı", *Acta Turcica*, (2), 2014, 14-15.

⁴¹ *Zeybek*, Sayı: 1, 1918.

⁴² *Zeybek*, Sayı:1, 1918.

II. Meşrutiyet dönemi İzmir mizah dergileri, İzmir’le ilintili olarak, buraya kadar sunulan örneklerde de görüldüğü üzere, şehrin karşılaştığı sorunlar ve belediyenin sağladığı hizmetler konusunda önemli bilgiler sunmuşlardır.

Sonuç

II. Meşrutiyet dönemi Osmanlı topraklarında önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde siyasi sosyal ekonomik kültürel birçok gelişmelerin yanında basın alanında da önemli gelişmeler görülmüştür. II. Meşrutiyet ile özellikle İstanbul basınında büyük bir hareketlilik gözlenmiş ve ilerleme kaydedilmiştir. Gazete ve dergi gibi birçok süreli yayın piyasaya çıkmış ve süreli yayınların sayısında hiç olmadığı kadar bir artış gerçekleşmiştir. Ama en çok artış mizah alanında olmuştur. Bu süreli yayınların çoğu kısa süreli olsa da, bu artış ve hareketlilik dönemin basını için sevindirici bir durum olmuştur.

Basın alanındaki bu gelişmeler İzmir’de de kendini göstermeyi başarmıştır. Özellikle mizah alanında önemli dergiler çıkmış ve II. Meşrutiyet dönemine ayna tutmuştur. Bu dergilerin ömürleri kısa da olsa bu durum süreli yayınların gelişimi açısından büyük önem teşkil etmektedir. Bu dergilerden en önemlileri de İzmir’de yayımlanmış olan mizah dergileridir. Söz konusu dergiler ülke genelinde II. Meşrutiyet’in tüm gelişmelerini ele almakla kalmamış, özelde bu gelişmelerin İzmir’deki yansımalarına da yer vermişlerdir.

Makalemizde ele aldığımız *Edep Yahu*, *Zeybek*, *İbiş*, *İğne*, *Kukuruk*, *Tokmak* adlı dergiler II. Meşrutiyet’in siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel etkileri ile birlikte İzmir beledi sorunlarına ışık tutmuşlardır. İzmir beledi sorunları arasında ulaşım, temizlik, aydınlanma, asayiş gibi önemli konular yer almıştır. Bu alanlardaki gelişmeler, halkın istekleri, beklentileri, sorunları, şikâyetleri de dergilere yansımıştır. Yukarıda bahsi geçen bu dergiler dönemin iyi, kötü bütün meselelerini özgürce kaleme almışlar ve döneme tanıklık etmişlerdir.

Kaynakça

Birincil Kaynaklar

- Edep Yahu*, Sayı:3, 5 Şevval 1326-17 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908).
Edep Yahu, Sayı:10, 24 Zilkade 1326-5 Kanunuevvel 1324 (18 Aralık 1908).
Edep Yahu, Sayı:11, 3 Zilhicce 1326-14 Kanunuevvel 1324 (27 Aralık 1908).
Edep Yahu, Sayı:18, 22 Muharrem 1327-31 Kanunusani (13 Şubat 1909).
Edep Yahu, Sayı 21, 13 Safer 1327-21 Şubat 1324 (6 Mart 1909).
Edep Yahu, Sayı:23, 27 Safer 1327-7 Mart 1325 (20 Mart 1909).
Edep Yahu, Sayı:26, 19 Rebiyülevvel 1327-28 Mart 1325 (10 Nisan 1909).
Edep Yahu, Sayı:41, 16 Recep 1327-21 Temmuz 1325 (3 Ağustos 1909).
Edep Yahu, Sayı:42, 23 Recep 1327-28 Temmuz 1325 (10 Ağustos 1909).
Edep Yahu, Sayı:44, 8 Şaban 1327-11 Ağustos 1325 (24 Ağustos 1909).
Edep Yahu, Sayı:45, 15 Şaban 1327-18 Ağustos 1325 (1 Eylül 1909).
Edep Yahu, Sayı:52, 15 Şevval 1327-17 Teşrinievvel 1325 (30 Ekim 1909).
Edep Yahu, Sayı:56, 14 Zilkade 1327-14 Teşrinisani 1325 (27 Kasım 1909).
İbiş, Sayı:3, 9 Zilkade 1326-20 Teşrinisani 1324 (3 Aralık 1908).

II. Meşrutiyet Dönemi İzmir Mizah Dergilerinde İzmir Belediye Hizmetleri ve Sorunları

- İbiş*, Sayı:4, 27 Teşrinisani 1324-16 Zilkade 1326 (10 Aralık 1908).
İbiş, Sayı:8, 23 Ramazan 1327-25 Eylül 1325 (8 Ekim 1908).
İbiş, Sayı:10, 6 Muharrem 1326-10 Kanunusani 1324 (23 Ocak 1909).
İbiş, Sayı:11, 22 Kanunusani 1324-13 Muharrem 1327 (4 Şubat 1909).
İğne, Sayı:9, 26 Mart 1326-27 Rebiyülevvel 1328 (8 Nisan 1910).
Kukuruk, Sayı:2, 8 Şaban 1326-23 Ağustos 1324 (5 Eylül 1908).
Tokmak, Sayı:15, 2 Temmuz 1326, 8 Recep 1328 (15 Temmuz 1910).
Zeybek, Sayı:1, 22 Teşrinisani 1334 (22 Kasım 1918).
Zeybek, Sayı:4, 13 Kânunuevvel 1334 (13 Aralık 1918).

Yayımlanmış Eserler

- ARIKAN, Zeki, *İzmir Basın Tarihi (1868-1938)*, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir 2006.
- BORA, Siren, “İzmir Bornova Yahudi Mezarlığı”, *İzmir Araştırmaları Dergisi*, (2), 2015, s. 39-83.
- ÇAĞIN, Şerife, “II. Meşrutiyet Döneminde İzmir’de Çıkmış Olan Mizah Gazeteleri-Edep Yahu“, *TÜBAR*, (XXVIII), 2010, s. 117-144.
- ÇEVİKER, Turgut, *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü. Meşrutiyet Dönemi 1908-1918*, Adam Yayınları, İstanbul 1988.
- DEMİR, Tanju, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Deniz Posta Taşımacılığı ve Vapur Kumpanyaları”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, 17(17), 2005, s. 1-17.
- DURGUN, Bülent, “Ülke savunmasında Deniz Yolu Ulaşımının Önemine Bir Örnek: Balkan Harbi’nde Osmanlı İmparatorluğu’nun Deniz Yolu Ulaştırması”, *Güvenlik Stratejileri*, 7(14), 2011, s. 143-167.
- GÜRBOĞA, Nurşen, “Osmanlı Taşrasında Belediye İdaresi: Alanya Belediyesi(1914-1915)”, *ÇTTAD*, VII (16-17), 2008, s. 165-185.
- HUYUGÜZEL, Faruk, 1928’e Kadar İzmir’de çıkmış Türkçe Kitap ve Süreli Yayınlar Kataloğu, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1996.
- HAYTOĞLU, Ercan, “Aydın Kuva-yı Milliyesinde Efe ve Zeybekler”, *BELGİ*, I (1), 2011, s. 51-72.
- KURT, Sadık, “İzmir Hamidiye Vapur Şirketi”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 1(1), 1991, s. 71-106.
- OLGUN, Said, “Mahmut Muhtar Paşa’nın Aydın Valiliği (1909-1910)”, *Tarih Okulu Dergisi TOD*, 8(XXI), 2015, s. 213-238.
- ÖZCAN, Müesser-Rahime Aydın Er-Oğuz Polatel, “XX Yüzyıl Başlarında İzmit’te Salgın Hastalıklarla Mücadelede Aşı Çalışmaları”, *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, Kocaeli 2014, s. 955-969.

ÖZTÜRK, Selahattin-Abdurrahman M. Hacıismailoğlu-Muhammed Hızarcı, *Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Kataloğu: Süreli Yayınlar*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Turizm Daire Başkanlığı Kültür Müdürlüğü, İstanbul 2006.

UYANIK, Ercan-Ali Özçelik, “Zeybek Kültüründe Yüze Çıkma ve Kır Serdarlığı”, *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, (2), 2014, s. 1-26.